

Vypravovali, jak ho poznali

Praktická příloha revue Cesty katecheze č. 3/2012

Aktuální číslo časopisu na téma „Víra v dialogu“ nabízí několik pohledů: na dialog mezi věřícími a o víře (podněty kard. Fisichelly); na dialog v rodinách o jejím poslání jako „domácí církve“ mezi manželi (V. Novotný) a při uvádění dětí do víry (U. Montisci); na dialog mezi vírou a kulturou (B. Šmejďová); „vnitřní“ dialog mezi člověkem, Bohem a společenstvím věřících při slavení liturgie, a to při přinášení darů (J. Šlégr), a podněty pro dialog s mladými na základě jejich pohledu na víru a církve (publikace představené v recenzích).

K nabídnutým pohledům na dialog jsme připravili tři příspěvky:

Část A je věnována rodině. Vrátili jsme se k celé studii Vojtěcha Novotného o rodině jako domácí církvi, abychom z ní vybrali témata k promýšlení, diskusi a modlitbě pro společenství manželů a rodičů. Mnohé korespondují se záměrem papeže Františka projednat pastorační výzvy pro rodinu v kontextu nové evangelizace, jimiž se pak bude zabývat synoda biskupů od roku 2014, který papež vyhlásil jako Rok rodiny.

Část B vychází ze dvou příspěvků: z článku B. Šmejďové (s. 14–16 v časopise) a z dialogu mezi poselstvím Bible a vitrážemi Marca Chagalla z kostela Fraumünster ve švýcarském městě Luzernu (s. 26–28). Dílo M. Chagalla je jednou z příležitostí pokusit se pomocí vlastní představitivosti porozumět tomu, jak tento umělec ztvárnil Boží plán spásy a jeho dovršení v poslání Ježíše Krista. Připravili jsme pro vás jednak podrobný komentář ke kompozici jednotlivých oken včetně odkazů na biblické texty, z nichž autor vycházel, jednak obrazový materiál v elektronické podobě (formou powerpointové prezentace na internetových stránkách časopisu), a také návrh scénáře, jak postupovat při práci s dospělými, mladými lidmi i se staršími dětmi.

Část C je zaměřena na podporu aktivní účasti dětí při slavení nedělní liturgie. Inspirovali jsme se články J. Šlégra v minulém a tomto čísle časopisu (č. 2, s. 18–23; č. 3, s. 17–21). Jako východisko doporučujeme též článek M. Zimmermannové o výkladu mše svaté v katechezi dětí (č. 2, s. 14–17). Vybrali jsme si téma „misálků“, které jsou na různé úrovni publikovány pro děti, aby jim pomohly sledovat či prožívat mši svatou. Uvádíme jejich přehled a stručnou recenzi, v níž hledáme odpovědi na dvě otázky: Co misálek dětem či rodičům nabízí? Jak přispívá k porozumění duchovnímu významu toho, co se při liturgii koná viditelným způsobem pomocí liturgických gest, úkonů či postojů? Z těchto otázek také vychází návrh kritérií pro výběr či tvorbu takových misálků.

Obsah:

- A Podněty pro společenství rodin nebo manžele na téma „Rodina jako domácí církev“
- B Poselství o spáse pro člověka ve vitrážích M. Chagalla – scénáře
- C Nedělní misálky pro děti – přehled, recenze, kritéria

Část A: Podněty pro společenství manželů na téma „Rodina jako domácí církev“

V souvislosti s vyhlášením Roku rodiny na příští rok byly zahájeny přípravné práce k synodě biskupů o rodině, která se má konat v letech 2014 (mimořádná synoda) a 2015 (řádná biskupská synoda při příležitosti 50. výročí vzniku Biskupské synody jako instituce). Biskupské konference obdržely přípravný dokument s dotazníkem, k jehož otázkám se mají vyjádřit i věřící ve farnostech a vikariátech. I když výsledky prvního kola diskusí musejí být sepsány a odeslány do konce ledna 2014, aby mohl být vypracován pracovní dokument synody (Instrumentum laboris), má smysl hlouběji promýšlet poslání křesťanské rodiny po celý rok. Přínosem tak může být i lepší příprava na sledování a přijetí výsledků biskupské synody.

Základním východiskem pro návrh našeho programu je identita křesťanské rodiny jako domácí církve. Ta dnes stojí často v kontrastu k mentalitě postmoderní doby, která má vliv i na myšlení a jednání křesťanů. Přípravný dokument synody hovoří v této souvislosti o rodinách s jedním rodičem, kultuře nezávanosti a domnělé nestability svazku, novém formulování samotného pojmu rodiny, relativistickém pluralismu v chápání manželství, vlivu sdělovacích prostředků na lidovou kulturu a její chápání sňatku a rodinného života, fenoménu náhradních matek a o nové interpretaci lidských práv. Mnoho dětí a mladých lidí vychovávaných v křesťanské víře dnes pochází z manželství, která nebyla uzavřena jako svátostná, a nevěděli své rodiče přijímat svátosti. Může se stát, že se v diskusi k předloženým tématům projeví větší či menší vliv změny myšlení ve zmíněných oblastech.

Osnova navrženého programu pro společenství manželů vychází z článku Vojtěcha Novotného, který najdete ve třech částech v jednotlivých číslech letošního ročníku časopisu: v č. 1 na s. 18–20 (odkazyjeme dále jako na ED 1); v č. 2 na s. 24–26 (ED 2); v č. 3 na s. 8–10 (ED 3).

1. téma: Co je rodina? Mohou si dnes její členové pomáhat ve víře?

Rodinu můžeme chápat jako „nukleární“ (rodiče a děti), nebo jako rodinu vícegenerační, případně další členy domácnosti, kteří spolu obývají týž dům. Náměty k zamyšlení a diskusi:

- Přečtěte si odstavec vlevo dole na s. 18 v článku ED 1 a uvažujte: Kdo jsou členové vaší rodiny a co vás spojuje? Týká se víra v Ježíše Krista všech členů nebo jen některých? Kdo je ve vaší rodině tím, kdo „vede domácnost k pravé zbožnosti“? Jak je tato úloha obtížná? Co pomáhá věřícím členům rodiny společně sdílet víru? (sledování či návště-

va křesťanských pořadů, společná četba, slavení křesťanských svátků a výzdoba k nim...?)

- Přečtěte si příběh o křtu Kornéliovy rodiny Duchem svatým ve Sk 11,1–18. Jak byste popsali zkušenost, kterou tato rodina i apoštol Petr při této příležitosti učinili? Podobá se nějakým způsobem našim zkušenostem? K jakým chválám, díkům či prosbám nás motivuje?

2. téma: Jaký má význam, aby rodiny tvořily společenství? Jak se mohou vzájemně podporovat ve víře? Náměty k zamyšlení a diskusi vycházejí z ED 1, s. 18 vpravo dole poslední odstavec:

- V některých farnostech nefungují mezi věřícími ani přirozené lidské vztahy. Řadu lidí trápí, že nemohou s ostatními sdílet běžné starosti, natož svoji víru, otázky a obavy. Jakou situaci prožíváte vy? Jaká cesta může vést k utváření společenství? Jakou roli v tom přisuzujete sobě, druhým lidem, knězi a zvláště Duchu svatému?
- Přečtěte si příběh o návratu apoštola Petra z vězení ve Sk 12,1–18. Jak byste charakterizovali význam společenství křesťanů v době apoštolů na základě tohoto svědectví? K jakým krokům nás může motivovat? Co chcete Bohu předložit v modlitbě?

3. téma: Jak přijímáme hlasatele evangelia?

Čemu jsme se od nich naučili? Jaký způsob hlásání evangelia je pro nás věrohodný? Náměty k zamyšlení vycházejí ze svědectví o působení apoštola Pavla (viz ED 1, s. 19, část 1.2, 2. a 3. odstavec):

- V době apoštolů přijímaly křesťanskou víru židovské rodiny, ale také rodiny pohanů, které žily v Řecku a v Římě a nemusely mít žádné židovské kořeny. Skutky apoštolů a některé Pavlovy listy svědčí o tom, jak jim Pavel hlásal evangelium, získal pro křesťanskou víru celé domácnosti a usiloval o to, aby se rodiny scházely při slavení hodů lásky, lámání chleba, modlitbách a vzájemném poučování. Komu vděčíte za přijetí křesťanské víry vy? Potkali jste ve svém životě takového hlasatele evangelia, který vás oslovil a jehož svědectví vás motivovalo ke změně života, posílení víry, k radosti z víry? Je důležité setkat se s takovým svědkem osobně?

- Přečtěte si 1 K 1,1–13. Jde o začátek Pavlova dopisu církevní obci v Korintě, na jejímž založení měl Pavel velký podíl. Je v něčem jeho list aktuální i pro vaše farní společenství? K jakým chválám, díkům či prosbám vás motivuje?

4. téma: Jak se projevuje rodinný charakter církve?

Církev je často označována jako rodina Božích dětí. Z toho vyplývá, že sama sobě rozuměla na základě zkušeností z rodiny (srov. ED 1, s. 19, část 1.4). Symbolem pro ni je Boží dům, který vnímáme jednak jako Boží stavbu – chrám, jednak jako vztahy, které existují mezi těmi, kteří se shromažďují kolem Krista a činí vůli Boží. Námět spočívá v zamyšlení nad vztahy ve společenství jednak podle svědectví Nového zákona, jednak na základě zkušeností, které ve farnosti prožíváte:

- Zmíněný článek 1.4 z ED 1 obsahuje v posledních třech odstavcích řadu biblických odkazů, které charakterizují vztahy v prvotní církvi. Vytiskněte si texty, na které je odkazováno, na listy a nakopírujte je pro každého účastníka nebo manželský pár (ke stažení Pracovní list č. 1 ve složce 1303-08). Pročtete si je (můžete je mezi sebe i rozdělit) a promyslete: Proč jsou takto apoštolů Petrem a Pavlem formulovány? Jak souvisejí s Ježíšovým jednáním? Co konkrétně znamenají v naší aktuální situaci ve farnosti či ve společenství?
- K jakým chválám, díkům či prosbám vás diskuse motivovala?

5. téma: Jaký význam může mít prožívání svátků vycházejících z křesťanské víry v rodině?

V židovské liturgii najdeme slavnosti a svátky, které byly určeny ke společnému slavení (např. poutě do Jeruzaléma) a k rodinnému slavení (např. Sabat). V křesťanské tradici došlo krátce po rozšíření křesťanství do Evropy a ukončení pronásledování křesťanů k oddělení úkolů farnosti a rodiny v církvi. Ve farnostech se slavila liturgie a svátosti a konaly se katecheze. Rodina byla pověřena výchovou dětí, svědectvím křesťanského života, modlitbou a skutky lásky. Vývoj vedl k sakralizaci církevních služebníků a k sekularizaci laiků. Církevní povaha rodiny i rodinná povaha církve byly umenšeny (srov. ED 2, kap. 2, 2. odstavec). Náměty k přemýšlení a diskusi:

- Jak dnes vnímáte vztahy mezi vysvěcenými osobami a laiky v církvi? Jste si vědomi svatosti všech členů rodiny, kteří přijali křest a žijí v milosti posvěcující? Jak se toto vědomí projevuje ve vašem životě?

- Přečtěte si příběh o italském biskupovi Pietru Firdellim, který se na druhém vatikánském koncilu zasadil o to, aby bylo znovu doceněno postavení rodiny v církvi a aby byla její identita odvozena

od svátosti manželství (ke stažení Pracovní list č. 4 ve složce 1303-08). Text je uveden v ED 2, část 3, první tři odstavce na s. 25. Co vás v tomto textu oslovilo? Co byste dnes zdůraznili snoubencům, kteří chtějí uzavřít svátostné manželství? K jakým chválám, díkům či prosbám vás diskuse motivovala?

6. téma: Modlíme se v rodině společně?

Vycházíme z ED 3, čl. 4 o postoji papeže Pavla VI. k identitě a činnosti křesťanské rodiny. Papež vyzývá k tomu, aby se v domácím prostředí opět prosadil zvyk společných modliteb. Uvádí, že rodina se podobá univerzální církvi, když jedná jako ona. Jeho text může motivovat například k těmto otázkám:

- Jakou důležitost přikládáte společné modlitbě manželů a celé rodiny? Je možné, aby se společná modlitba stala pevnou součástí života rodiny? Jaké překážky se jí staví do cesty? Jaká forma modlitby je vám blízká a osvědčila se?
- Ve druhé části setkání mohou být účastníci uvedeni do denní modlitby církve (pokud ji neznají), nebo se společně modlit růženec rozjímavým způsobem (zkuste vztáhnout evangelijní poselství každého tajemství k realitě, v níž se vaše rodiny nacházejí).

7. téma: Jak je možné pomoci manželům, aby jejich manželské pouto bylo trvalé?

Obrazem pro věrnost a nerozlučitelnost manželství je pouto mezi Ježíšem Kristem a jeho Snoubenkou církvi. Snahu o překonávání krizí v manželství můžeme opřít o sílu Ducha svatého, kterou manželé dostali při svátostném uzavření sňatku (srov. ED 3, část 5, 2. odstavec). Oproti náhledu na rodinu jako domácí církve založenému na činnosti rodiny, jak jej prezentoval papež Pavel VI., došlo u papeže Jana Pavla II. k posunu v myšlení: rodina je domácí církvi proto, že manželé dostali Ducha Kristova, který proměňuje přirozené společenství muže a ženy v nadpřirozené společenství církve, v domácí církvi. V dopise rodinám k Roku rodiny (1994) *Gratissimam sane* tentýž papež medituje o rodině jako o velkém tajemství na základě Ef 5.

- Přečtěte si a promyslete čl. 19–21 nebo čl. 49–50 v apoštolské adhortaci *Familiaris consortio* papeže Jana Pavla II. (ke stažení Pracovní list č. 2 ve složce 1303-08). Proste ve společenství za sebe navzájem, abyste v síle Ducha svatého

čelili všem vnitřním i vnějším útokům na pevnost manželského pouta, i když se o to snaží jen jeden z manželů.

- Jiná varianta: přečtěte si text Ef 5,21–33 a meditaci papeže Jana Pavla II. k tomuto textu (ke stažení Pracovní list č. 3 ve složce 1303-08)

Část B: Poselství o spáse pro člověka ve vitrážích M. Chagalla – scénáře

Víra, která se nestane kulturou, nemůže být nikdy žitá naplno; dialog mezi vírou a kulturou je svým způsobem vždy dialogem dvou kultur. Plodem takového dialogu v životě Marca Chagalla je celá řada jeho uměleckých děl, mezi nimi i vitráže z kostela Fraumünster ve švýcarském Luzernu, které jsme představili na s. 26–28.

Níže uvádíme podrobný komentář k vitrážím, na základě něhož jsme vypracovali scénář katecheze umístěný na webu. Účelem této katecheze je nabídnout účastníkům jako podnět k přemýšlení a prohloubení víry pohled na Boha a jeho plán spásy, který osobitým způsobem vyjádřil Chagall. Obrazový doprovod ke komentáři i scénáři je k dispozici ke stažení ve složce 1303-26.

KOMENTÁŘ K VITRÁŽÍM

Okno proroků je tvořeno třemi obrazy:

- Vrchol okna proroků připomíná dílo Boha Stvořitele. Marc Chagall si vybral pátý den stvoření, kdy byla země naplněna tvorstvem všeho druhu a Bůh mu požehnal (Gn 1,21–23).
- Dílo Boží je určeno pro člověka – a to měl poznat vyvolený Boží lid a zamilovat si svého Stvořitele. Prorok Jeremjáš však sedí a přemýšlí. Vyvolený lid trpí v babylónském zajetí, jeruzalémský chrám je zničen. Prorok se nachází v městě plném lidí, a přece ho vnímá jako osamělé. Má sen o dvou koších fíků, v němž mu Hospodin objasňuje smysl zničení Jeruzaléma. Obraz Jeremiáše odkazuje na nádherný verš: „Dám jim srdce, aby mě poznali, že já jsem Hospodin. Budou mým lidem a já jim budu Bohem, neboť se ke mně navrátí celým srdcem.“ (Jr 24,7)
- Boží úmysl a dar věčného života představuje dolní polovina okna závěrečnou scénou

o rodině jako o velkém Božím tajemství: v rodině jako domácí církvi se zjevuje v lásce, která je v ní žita, v lásce manželské, otcovské a mateřské, v lásce bratrské a v lásce společenství osob a generací jak církev univerzální, tak každá partikulární církev.

ze života proroka Elijáše: „Pak šli dál a rozloučili se. A hle, ohnivý vůz s koňmi je od sebe odloučil a Eliáš vystupoval ve víchru do nebe.“ (1 Kr 2,11). Stalo se tak poté, co Eliáš, druh Elijášův, žádal, aby na něm spočinul dvojnásobný díl Eliášova ducha (Eliáš je zobrazen na úpatí vitráže).

Jákobovo okno představuje okamžik, který změnil Jákobovi život. Na okně jsou zobrazeny tři scény:

- Poté, co Jákob podvedl svého otce i bratra, odešel na přání své matky do rovin aramských, aby si zde vzal ženu z dcer Rebečina bratra Lášana (srov. Gn 28,2). Na cestě po západu slunce ulehl, aby přenocoval. V noci, kdy ležel na zemi (viz úpatí vitráže) se mu zdál sen o žebříku, který sahá až do nebes.
- Andělé, Boží poslové, po něm sestupují a vystupují (viz scéna v horní polovině vitráže). Jákob dostává slib a požehnání od samého Boha: „Hle, já jsem s tebou. Budu tě střežit všude, kam půjdeš, a zase tě přivedu do této země. Nikdy tě neopustím, ale učiním, co jsem ti slíbil.“ (Gn 28,15, srov. verše 13–19).
- Když splnil svůj úkol u Lášana, vydal se na cestu domů. Připravil dary na usmířenou se svým bratrem Ezauem (viz Gn 32,14–16) a prosil Boha o pomoc odvolávaje se na jeho slib. Převedel svoji rodinu, doprovod a svá stáda přes potok Jabok a zůstal v noci sám. Scéna, kterou Chagall umístil mezi ležícího Jákoba na úpatí vitráže a žebřík do nebe, znázorňuje Jákobův zápas s neznámým, kterého prosí o požehnání a od něž dostává nové jméno: nebude se už jmenovat Jákob, tj. Úskočný, ale Izrael, tj. Zápasí Bůh, neboť zápasil s Bohem a lidmi a obstál (srov. Gn 32,25–31). Svědectví o tom vydal i prorok Ozeáš: „Už v mateřském životě úskočně jednal se svým bratrem, ale v mužném věku jako kníže zápasil s Bohem. Jako kníže se utkal s andělem a obstál. Plakal a prosil o smilování. V Bét-elu nalézá toho, který tam s námi rozmlouvá.“ (Oz 12,4–5)

Okno Zákona vyjadřuje základní myšlenku: stará smlouva mezi Bohem a jeho lidem (Zákon) bude naplněna v novém věku Ježíšem Kristem, Pánem pánů a Králem králů. Vitráž obsahuje celem čtyři obrazy:

- V horní části vitráže Chagall umístil výraznou postavu Mojžíše s deskami Zákona obsahujícími přikázání, která měl vyvolený lid uplatňovat ve svém životě, aby jej zbavil brutality (násilností).
- Tento Boží záměr však plně uskuteční až Ježíš, jehož důstojnost Panovníka a Krále znázorňují tyto scény:
 - pod Mojžíšem jsou to obrazy jezdce na bílém koni, srov. Zj 19,11: „A viděl jsem nebesa otevřená, a hle, bílý kůň, a na něm seděl ten, který má jméno Věrný a Pravý, neboť soudí a bojuje spravedlivě.“;
 - Ježíšova cesta s křížem, na němž byl obětován jako beránek;
 - v dolní části vitráže je to anděl, který se dotýká žhavým uhlíkem rtů proroka, aby jej očistil a on mohl být v přítomnosti Panovníka: „Hle, toto se dotklo tvých rtů, tvá vina je odňata a tvůj hřích je usmířen.“ (Iz 6,7)
- Vizi Ježíšova království představuje obraz v dolní polovině vitráže (nad andělem) podle Izajášova proroctví: „Vlk bude pobývat s beránkem, levhart s kůzlem odpočívát ... Nikdo už nebude páchat zlo a šířit zkázu na celé mé svaté hoře, neboť zemi naplní poznání Hospodina, jako vody pokrývají moře.“ (Iz 11,6–10).

Okno „Sión“ neboli „nebeský Jeruzalém“ je provedeno zlato-žlutými barvami. Ukazuje město Jeruzalém na hoře Sión, město velkého krále Izraele, Davida. Okno tak vyjadřuje souvislost mezi Davidovým a nebeským královstvím. Obsahuje čtyři obrazy:

- Na úpatí vitráže Chagall namaloval krále Davida jako hráče na harfu, jak zpívá žalm 103: „Dobrořeč, má duše, Hospodinu, celé nitro mé, jeho svatému jménu! Dobrořeč, má duše, Hospodinu, nezapomínej na žádné jeho dobrodiní! On ti odpouští všechny nepravosti, ze všech nemocí tě uzdravuje, vykupuje ze zkázy tvůj život, věncí tě svým milosrdenstvím a slitováním, po celý tvůj věk tě sytí dobrem, tvé mládí se obnovuje jako mládí orla.“
- Hned za Davidem je obraz krásné ženy, která nese ve svém těle tajemství, plod dramatického příběhu o lásce, síle a důvěře v Hospodina.

- Vrcholu vitráže dominuje anděl – herald se šófařem, kterým svolává věrné k poslednímu dni do svatého města, města Davidova. Zelený stín ve středu města odkazuje na Ježíše, potomka Davidova, a propojuje jej s prostředním oknem zelené barvy – oknem Kristovým. Obraz anděla je inspirován knihou Zjevení: „Zatroubil sedmý anděl. A ozvaly se mocné hlasy v nebi: ‚Vlády nad světem se ujal náš Pán a jeho Mesiáš; a bude královat na věky věků.‘“ (Zj 11,15)

Okno Ježíše Krista je umístěno ve středu a je laděno do zelené barvy života. Najdeme zde tři hlavní obrazy:

- Z úpatí vitráže jakoby vyrůstá strom života, obraz Krista (srov. s odkazem na strom života při stvoření světa Gn 2,9 a posláni Kristovo: „Já jsem vinný kmen, vy jste ratolesti. Kdo zůstává ve mně a já v něm, ten nese hojně ovoce; neboť beze mne nemůžete činit nic.“ J 15,5).
- V dolní polovině vitráže je zobrazena Nazaretská rodina: Josef z Galileje po pravé straně stromu života a Maria držící dítě Ježíše v náručí dominuje události narození v Betlémě, městě Davidově.
- Horní polovině vitráže dominuje obraz Krista ukřižovaného: „Když přišli na místo zvané Golgota, to znamená ‚Lebka‘, ... Ukřižovali ho ... Kolemjdoucí ho uráželi ... Podobně se mu posmívali i velekněží spolu se zákoníky a staršími. Říkali: ‚Jině zachránil, sám sebe zachránit nemůže. Je král izraelský – ať nyní sestoupí z kříže a uvěříme v něho!‘ ... Kolem třetí hodiny zvolal Ježíš mocným hlasem: ‚Eli, Eli, lema sabachthani?‘, to jest: ‚Bože můj, Bože můj, proč jsi mě opustil?‘“ (Mt 27,33–46). Chagall namaloval sám sebe u Ježíšových nohou (zprava), čímž napodobil běžnou praxi středověkých stavitelů kostela.

Poselství o Božím království pro každého člověka: Prostřední vitráž – tzv. okno Ježíše Krista – se vztahuje ke stvoření (strom života), Vánocům a Velkému pátku. To však neznamená, že lidský život končí smrtí. Scéna Eliášova nanebevzetí v dolní polovině okna proroků předjímá věčný život – dar od Boha pro každého člověka; okno Zákona ve své dolní polovině představuje Izajášovu vizi Božího království, které nám Ježíšova smrt a vzkříšení otevírá; Jákoaba vede zápas s Bohem ke změně života (viz dolní část Jákoaba okna) a anděl, který oznamuje Boží soud, na okně nebeského Jeruzaléma připomíná paruzii – tj. druhý příchod Ježíše Krista, který uvede své věrné do věčného života v Božím království/nebeském Jeruzalémě/na Siónu, hoře Boží.

Část C: „Misálky“ pro děti – přehled, recenze, kritéria

Osnovy k výuce náboženské výchovy římskokatolické církve v 1.–9. ročníku základní školy pro nepovinný předmět náboženství v základních školách, vydané v roce 2004 Českou biskupskou konferencí, předpokládají, že na tuto výuku bude navazovat katecheze, která uvede děti „do prvků svátků a slavností“ (s. 8–9). Na tuto skutečnost upozorňuje článek „Výklad mše svaté v katechezi dětí dříve a nyní“ (viz *Cesty katecheze* č. 2/2013, s. 14–17). K takové výchově u nás není vydán žádný závazný či doporučený metodický materiál, proto jsme jako katecheté či rodiče odkázáni na produkci křesťanských nakladatelství či jiných vydavatelů. Ti nabízejí z největší části různé „misálky“ univerzální pro každou nedělní mši svatou; prohlídku kostela a smysl jeho vybavení dětem přibližuje knížka *Procházka kostelem* (autoři Alois Kánský, Martina Špinková, vydal Doron, 2001); k dispozici jsou i knížky pro ministranty (doporučujeme: REINSBERG, Jiří; KUBALÍK, Tomáš. *Knížka pro ministranty*. Portál, 1994.)

Účelem tohoto příspěvku je krátce představit dosud vydané „misálky“, a to na základě dvou otázek:

- Co misálek dětem či rodičům nabízí?
- Jak přispívá k porozumění duchovnímu významu toho, co se při liturgii koná viditelným způsobem pomocí liturgických gest, úkonů či postojů?

REINSBERG, Jiří; BRÁZDOVÁ, Věra. *Misálek pro nejmenší. Česká katolická charita v ÚCN, 1969, 16 stran.* Nové vydání: 1. vyd., Praha: Portál, 1997, 64 stran.

Původní nestránkované sešitové vydání seznamuje děti s průběhem mše svaté nejprve formou otázek, které směřují k tomu, jak má dítě mši svatou prožívat. Krátké texty, které většinou odpovídají

na předcházející otázku, uvádějí, co pro nás koná Bůh a jak mu na to máme odpovědět svojí modlitbou nebo jednáním. Otázky znějí: Co uděláš, když vejdeš do kostela? Co je mše svatá? Co uděláš při svaté oběti? Krátké články ve druhé části misálku jsou nadespané názvy částí mše svaté: evangelium, obětování, proměňování, sv. přijímání, po sv. přijímání. Texty obsahují opět oba pohledy: co koná Pán Ježíš a jak se k němu připojujeme my.

Dialogická forma by měla v dítěti vzbudit zájem. Texty Jiřího Reinsberga, jednoho z našich znalců liturgie, který byl aktivní v českém liturgickém hnutí již od 40. let minulého století, doprovázejí pastelové ilustra-

ce Věry Brázdové, které jsou po estetické stránce i co do srozumitelnosti velmi zdařilé. Jazyk, který autor užívá, by bylo třeba zaktualizovat. Pojetí misálku a jeho rozsah je však dodnes velmi aktuální a dostavující. U nejmenších dětí podporuje jejich vnitřní vztah k Ježíši při slavení mše svaté.

Text misálku byl až na dvě malé výjimky převzat doslova i do publikace, kterou vydalo v roce 1997 nakladatelství Portál. Úplně bylo změněno pojetí ilustrací. Jejich autorem je Miro Pograd, ilustrace jsou celobarevné, popisné a velmi názorné. Autor se soustředil na liturgická gesta, která koná kněz a věřící, proto byl patrně i rozšířen počet stránek. Misálek tak získal více charakter učebnice. V poslední části je knížka doplněna o modlitby, které „se modlíme při mši svaté“, a o hlavní ústní modlitby. Díky pevné vazbě knížka získala na trvanlivosti.

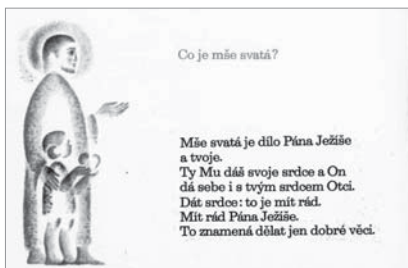
KAŇA, Jiří; SCHRÖTTEROVÁ, Pavla. *Nedělní misálek. 1. vyd., Praha: Portál, 1993, 99 s.*

Misálek přibližuje mši svatou dětem staršího předškolního a mladšího školního věku. Krok za krokem popisuje, co se děje a jaký to má smysl a jak se může konkrétně zapojit každý z účastníků mše svaté gesty, úkony a modlitbami. První stránka se obrací přímo k dítěti (jmenuji se..., chodím do kostela...), navazuje odkaz na nedělní oslavu vzkříšení Pána Ježíše Krista a na náš křest (kropenka v vchodu), dále na přítomnost Ježíše ve svatostánku a přítomnost Boží rodiny v našich přátelích. Autor dává dětem nahlédnout i do sakristie a připomíná význam liturgické barvy roucha kněze.

Průběh mše svaté je rozdělen na úvodní obřady, bohoslužbu slova, slavení eucharistie a závěrečné obřady, což odpovídá misálu. Liturgické modlitby během mše svaté jsou vtištěny v plném znění, na ty rozsáhlejší pak text upozorňuje odkazem a jsou

umístěny v závěru knížky. Místa jsou tučným písmem přidány modlitby pro děti, kterými se mohou v duchu připojit k modlitbám kněze. Misálek velmi zdařile ilustrovala Jindra Hubková. Ilustrace nejen zobrazují prováděné úkony, ale dávají je i do souvislosti s biblickými událostmi dějin spásy, které jsou zde zpřítomňovány (např. vzkříšení Krista při recitaci tajemství víry). Podobně je ilustrováno i Vyznání víry. Texty nekončí odchodem kněze a ministrantů, ale pokračují slavním vzkříšením Pána Ježíše Krista v rodině slavnostním obědem, neboť Kristus je stále s námi.

Významným dodatkem nedělního misálku je plné znění všech eucharistických modliteb pro mše s dět-

mi, schválených Kongregací pro svátosti a bohoslužbu dne 3. 10. 1992, č. j. 1653/92 pro užívání ad interim v českých zemích. Autoři napsali i „Slovo pro rodiče“, kde potvrzují účel misálku: sledovat a prožívat mši svatou, aby byly děti snadněji připraveny na plnou účast při jejím slavení včetně svatého přijímání. Výhodou knížky pro pravidelné užívání je i to, že je vázaná.

KAŇA, J. *Mše svatá, misálek*. 3. vyd., Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2001, 31 s.

Výše představená publikace byla patrně i východiskem pro zkrácenou verzi. Jde o sešitek velikosti A6 na křídlovém papíře, autorkou nových ilustrací je Iva Fukalová. Text misálku je výrazně zkrácený, ostatní texty byly „zhuštěny“ i na úkor přehlednosti a byly vypuštěny zejména části, které uvádějí do duchovního významu liturgického konání. Naopak místy jsou tučně vtištěny osobní modlitby, které nepatří k liturgickým a měly by spíše být označeny jako možné návrhy (např. modlitba při odchodu z kostela). Ilustrace jsou omezeny na názorné ukázky liturgických gest a postojů, souvislost s biblickými texty byla vynechána. Sešitek neobsahuje ani dodatek s eucharistickými modlitbami pro mše svaté s dětmi.

PARTMANNOVÁ, I. *Můj první misálek*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012, 16 s.

Kartonové vydání je určeno pro děti předškolního věku. Oboustranné obrázky od Mariky Blaouvé doplňuje jednoduchý text, který přibližuje, co se právě při mši svaté děje, jak se modlí nebo koná kněz a jak máme odpovídat. U některých úkonů je připojen i výklad jejich smyslu. Interaktivním prvkem každé stránky jsou okénka, v nichž se obrázky střídají pomocí otáčení postranního kotouče. Většinou upozorňují na měnící se liturgická gesta a úkony, obsah čtení a místa v kostele během slavení bohoslužby. Misálek může velmi vhodně posloužit dětem, aby se naučily vnímat dění při mši svaté a postupně mu porozuměly.

Duha: *Katolický časopis pro děvčata a chlapce*. České Budějovice: Sdružení sv. Jana Neumanna, 2010/2011, č. 13.

Obvyklý A5 formát tohoto časopisu byl otočen na šíř a celý obsah je koncipován jako katechetická pomůcka – průvodce slavením mše svaté pro děti školního

věku (přibližně od 9 let). Tomu je přizpůsobena i obrazová část, kterou tvoří fotografie. Celkově je pomůcka velmi přehledná a nápaditě uspořádaná.

Úvodní dvojstrana stručně uvádí do smyslu slavení mše svaté (sloupky po stranách) a přehledným způsobem znázorňuje strukturu jednotlivých částí mše

svaté. Obtíží je, že tato struktura a názvy jednotlivých úkonů a modliteb vycházejí z tradičních katechetických pomůcek a již neodpovídají *Všeobecným pokynům k Římskému misálu*, a to ani v některých názvech, ani v členění. Například název „bohoslužba obětí“ je v misále nahrazen termínem „slavení eucharistie“ (ve schématu je uveden starý název, uvnitř průvodce již nový). Také seznam částí mše svaté je možné pojmut různě. V tomto průvodci je použita téměř nejnížší úroveň, čímž se vytrácí vnitřní jednota a smysl některých z nich (např. misál uvádí jako části slavení eucharistie přípravu darů, eucharistickou modlitbu a obřad přijímání; pomůcka vypočítává dílčí části např. obřadu přijímání a neuvádí jejich vnitřní souvislost). Výraz „homilie“ je nahrazen „kázáním“, které má ale jiný význam i místo v bohoslužebném konání církve. Doporučení pro vnitřní prožívání, která jsou k některým částem mše svaté přidána, mají dítěti pomoci uvědomit si, jaká odpověď je od něj očekávána.

Každá strana průvodce je rozdělena na dvě části. Větší popisuje a barevně odlišuje jednotlivé úkony, gesta i slova kněze či jáhna (je-li přítomen), odpovědi věřících a liturgické modlitby (jsou ztučněny), vysvětluje smysl jednotlivých úkonů a v oválných bublinách přidává odpovídající liturgické postoje. Potíž tkví v tom, že tyto postoje mají svůj duchovní smysl, na základě kterého jsou doporučeny ve *Všeobecných pokynech k Římskému misálu*, avšak ten připouští i výjimky dle místních zvyklostí. Postoje v průvodci vycházejí pravděpodobně z nějakých místních zvyklostí (např. při modlitbě nad dary, druhá část eucharistické modlitby od tajemství víry). Na bočním pruhu průvodce jsou uvedeny komentáře ke smyslu jednotlivých částí mše svaté s odkazy na Písmo svaté, obsah naší víry, zkušenosti z historie a běžného života. V úplném závěru je přiblížena symbolika postojů. Doplňili

bychom, že postoj stání znamená také připojení se k průvodu, jež konají ti, kteří nás při něm zastupují (např. vstupní průvod).

Průvodce, jež připravila redakce časopisu *Duha* v roce 2011, lze určitě doporučit jako vzor pro misálek, který může katecheta zpracovat spolu s dětmi při katechetických setkáních.

Mše svatá. Šestidílný seriál z časopisu *Nezbeda*, vydal Jiří Brauner, 2002, 16 s.

Sešit formátu A5 na tenčím křídovém papíře si zachoval grafickou úpravu časopisu. Jedná se o komentář k jednotlivým částem mše svaté, který je vhodný pro děti přibližně od deseti let věku. Provedení je celobarevné, texty ilustrují schémata a fotografie.

Texty ve žlutém poli mají charakter návodu, jak některé úkony vykonávat (např. kříž), a popisu, jakou mají některé úkony či gesta symboliku (např. sepnuté ruce, stání...). V zeleném poli jsou představeny také liturgické knihy, místa a nádoby, např. kadidlo, kalich apod.

Komentáře v bílém poli objasňují smysl liturgických úkonů. Propojují jednotlivé úkony většinou s naukou o víře, s dalšími úkony ve mši svaté, s duchovním a mravním životem věřícího a výjimečně s biblickými událostmi. V modrém poli se nacházejí komentáře a schémata k liturgickému roku a liturgickým barvám.

Pomůcka byla původně zřejmě určena ministrantům, protože na jejích fotografiích až na malé výjimky neobjevíme zástupce celého křesťanského společenství ani děvčata. Její kvalita, nízká cena i dostupnost ji doporučují k širšímu využití při liturgické výchově v katechezi všech dětí.

Shrnutí a návrh kritérií pro přípravu misálků pro děti

Výše uvedené pomůcky poskytují řadu materiálů a podnětů k liturgické výchově dětí. Můžeme na ně nahlédnout také z pohledu mystagogické metody prezentované J. Šlégrem v č. 2/2013 a ilustrované mystagogickým výkladem úkonu kajícího a přinášení darů ve 2. a 3. čísle letošního ročníku. Účelem mystagogické metody je, aby se slavení liturgie stalo opravdu nezastupitelným pramenem života z víry. Můžeme se ptát: Naznačují naše pomůcky, že v liturgii slavíme tajemství skrytá v Písmu, která nám však může odhalit jedině Bůh? Když se na některé výše představené misálky podíváme z tohoto pohledu, musíme konstatovat, že jsme zvyklí vycházet spíše ze současné liturgické praxe než z mystagogie, která uchovává pouto s dějinami spásy a uvádí do kontaktu s živým Pánem, který v dějinách zachraňuje. Jestliže je Kristus přítomen v liturgických úkonech, ptá se také dnes své církve: „Chápete, co jsem vám učinil?“ (viz závěr článku *Mystagogie jako duchovní výklad liturgie, Cesty katecheze č. 2/2013, s. 18–20*).

Máme tedy stále před sebou staronovou výzvu, která se již nezakládá na otázce „Jak co nejlépe pomoci dětem porozumět slavení mše svaté?“, ale zní: **Jak pomoci dětem, mladým lidem, dospělým ... poznávat tajemství života Ježíše Krista, o němž svědčí Písmo svaté a které slavíme v liturgii?** Tato otázka nám poskytuje i základní kritérium pro přípravu pomůcek „na míru“ pro jednotlivce či skupinu, s nimiž pracujeme. Inspirací by nám měl být jednak *Všeobecný úvod k Římskému misálu* a jednak texty liturgických modliteb (např. preface, úvodní a závěrečné modlitby, eucharistické modlitby apod.). Užitečnou pomůckou jsou i publikace, které se mystagogickým pohledem zabývají.

Přípravily Simona Kubová a Marie Zimmermannová

PŘEHLED POMŮCEK na téma „Víra v dialogu“ ke stažení na www.cestykatecheze.cz

složka	název
NOVĚ	
0902-02	Ikony Matky Boží
1303-08	Rodina jako domácí církev: pracovní listy č. 1–4 s texty pro práci ve společenství manželů
1303-26	Dějiny spásy ve vitrážích Marca Chagalla: powerpointová prezentace; scénář ke katechezi pro různé věkové skupiny
DŘÍVE ZVEŘEJNĚNÉ ČLÁNKY A METODICKÉ MATERIÁLY na téma „víra očima umění“:	
č. 3, roč. 2009	Moderní podobnosti o otci a synovi (film Most)
0902-23	Pomůcka k metodice Ikona Trojice
0904-02 a 24	Svatá Anežka ve výtvarném umění (powerpointová prezentace)
č. 4, roč. 2010 (zadní obálka)	Předobrazy eucharistie
1001-27	Stopy Boží ve světě
1002-27	Symboly záchrany v katakombách
č. 1, roč. 2011 (zadní obálka)	Život strávený v myšlenkách na křest
1201-23	Piero della Francesca: Ježíšův křest
1202-PP-B	Objevování tajemství Ježíše Krista skrze jeho zobrazení
1202-PP-C	Ježíš v proměnách staletí
1301-PP-B	Cesta světla
1301-PP-B	Vyznání víry a ikonostas
1302-PP-C	Scénář ke katechezi s obrazy (Ježíš při poslední večeři)